

Odešel Jiří Vicherek, další ze Šmardových žáků

V pátek 25. ledna 2019 se v Brně v husovickém kostele sešlo nebývalé množství botaniků – přišli se rozloučit s kolegou, učitelem a přítelem prof. RNDr. Jiřím Vicherkem, CSc., jehož 90. narozeniny jsme chtěli důstojně oslavit, lépe řečeno vzpomínout koncem roku. Datum jeho narození totiž spadalo do týdne mezi vánočními svátky a Novým rokem (na Mláďátka), kdy na katedře systematické botaniky a geobotaniky (nyní Ústav botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně), na kterou se vrátil po letech „vyhnanství“, jak nazývá svůj nucený pobyt v Jednotném zemědělském družstvu Brňov u Lysic, a kterou zrekonstruoval po stránce personální, prostorové i materiální, když se stal od r. 1991 jejím vedoucím, nebyly podmínky pro oslavu, byť by si je byl zasloužil. Každý dal přednost rodinnému prožití Vánoc a příchodu nového roku. Až když jsem jako jeho nástupce (od r. 1996) za přítomnosti děkana fakulty Rostislava Brzobohatého předával v prvních dnech r. 2000 funkci Milanovi Chytrému, dostalo se Jiřímu gratulace od všech přítomných včetně děkana, který vyzdvihl jeho význam pro obnovu katedry a její návrat k podpěrovské tradici. (Josef Podpěra byl vedoucím Ústavu všeobecné a systematické botaniky PřF MU v Brně v letech 1921–51, viz také Živa 2012, 4: LXVI–LXVII.)

Měl jsem to štěstí, že jsem přišel na katedru jako student prvního ročníku v době, kdy už byl Jiří o rok přede mnou, naše dva ročníky však doc. Jan Šmarda vychovával, jako bychom patřili všichni do jedné „party“. Přednášky jsme sice neměli společné, ale hlavním těžištěm poznání oboru pro nás byly exkurze a terénní cvičení, na nichž jsme trávili celé týdny společně, a navíc za přítomnosti dalších odborníků i významných brněnských osobností kulturní sféry, které J. Šmarda brával s sebou. Byly to nezapomenutelné pobyty v Beskydech, Bílých Karpatech, Hrubém Jeseníku, Krkonoších, Belianských Tatrách nebo ve Slovenském ráji. Zde vzniklo naše přátelství, i když na rozdíl od jednoletého rozdílu ročníku studia byl mezi námi věkový rozdíl čtyřletý, stejně jako mezi ním a kolegy z jeho ročníku, např. Kamilem Rybníčkem.

Do určité míry však byl tento věkový rozdíl umocněný složitějšími poměry, v nichž Jiří vyrůstal a které byly i příčinou jeho pozdějšího nástupu na fakultu. Projevovalo se to poněkud vážnějším přístupem k životním postojům, promyšlenějším řešením poznatků nabytých poznáváním zákonitostí vztahu vegetace k prostředí apod. Přitom mu ale nechyběl smysl pro humor, i když přece jen jiného typu („sušší“) než nás mladších „zajíců“. Třeba při vyprávění vtípů mu jen tak trochu cukly koutky úst směrem nahoru.

Po skončení studia se naše cesty na dlouhou dobu rozdělily. Jiří byl přijat na aspiranturu (tehdejší obdobu doktorského studijního programu) ve Výzkumném ústavu

krmivářském a po jejím absolvování začal pracovat jako odborný asistent na mateřské katedře botaniky. Našemu ročníku byly do studijního programu dodatečně zařazeny pedagogické kurzy umožňující získání aprobace pro výuku na středních školách, protože bylo zřejmé, že odborných míst ve vědeckých institucích nebude dostatek. Já jsem se tak dostal na místo středoškolského učitele a až později jsem zakotvil jako odborný asistent na katedře botaniky tehdejší Vysoké školy polnohospodářské v Nitře (nyní Slovenská polnohospodářská univerzita). I tak jsme však zůstali v kontaktu. Setkávali jsme se při mých návštěvách katedry v Brně, kam jsem zajížděl studovat starší literární prameny, které nebyly na Slovensku dostupné. Jiří zase společně s Miroslavem Smejkačem občas směřovali exkurze se studenty na Slovensko, takže jsem je kupř. prováděl po vrchu Zobor u Nitry a po skončení exkurze jsme poseděli v některé z vináren.

Tomuto stavu však učinila přítrž politická situace po srpnu 1968. Jiří byl nejprve zbaven možnosti pedagogického působení, posléze dostal výpověď. Totéž hrozilo i mně, nakonec jsem však byl pouze přeřazen z pedagogického místa na technické a dostal jsem za úkol budovat botanickou zahradu. V té době chystal kolega Jaroslav Moravec z Botanického ústavu tehdejší Československé akademie věd druhé vydání přehledu rostlinných společenstev České republiky a stupně jejich ohrožení. Obeslal autory jednotlivých skupin s žádostí o přepracování a doplnění textů, aby byly aktuální. Jiří, autor přehledu silně ohrožených halofytních společenstev, se mu neozval. Důvodem byla, jak v jubilejním článku vzpomíná M. Chytrý (Živa 2014, 6: CXLII–CXLIII), zatrpklost vůči celé botanické obci po nástupu do „vyhnanství“. J. Moravec se tedy obrátil na mne, abych se toho ujal. Souhlasil jsem, ale s jednou podmínkou: Jiřího autorství zůstane zachováno, já budu uveden jako druhý autor, který

údaje doplnil. Tak se i stalo a byl jsem rád, že budeme mít s Jiřím aspoň tuto společnou publikaci, nepředpokládal jsem totiž, že se totalitní systém položí.

Nakonec jsme se však oba v 90. letech vrátili k pedagogické činnosti. Zásahu Jiřího na obnově katedry v Kotlářské ulici v Brně zdevastované během normalizace výstižně popisuje ve svém článku M. Chytrý. Při jedné z návštěv mi Jiří navrhl, nechtěl-li bych se na katedru vrátit. Prý jsem mu na to řekl, myslí-li to žertem, protože jsem si nedovedl představit návrat po 20 letech, kdy jsem nemohl v oboru vědecky pracovat. Když jsem na druhou jeho nabídku v r. 1995 kývl, dlouho mi vyčítal, jak jsem si mohl myslet, že by si z tak vážné věci mohl dělat legraci. Tak se z nás stali kolegové na obnovené katedře, na kterou mezitím přišlo několik nadějných mladých absolventů. Mne si Jiří vybral pro spolupráci na projektu výzkumu vegetačních poměrů na soutoku Moravy a Dyje, z čehož vznikla část knižní publikace Flóra a vegetace na soutoku Moravy a Dyje (2000), tedy území, které bylo v dobách totality nepřístupné. Tak se stalo, že jsem se dočkal další, významnější publikace ve spoluautorství s J. Vicherkem.

Nakonec jsem pochopil, co ho vedlo k myšlence získat mne na katedru. Kalkuloval s tím, že mu s přibývajícím věkem skončí možnost katedru vést, a potřeboval mne na vyplnění jednoho funkčního období, než se na toto místo po dosažení docentury vypracuje nynější ředitel Ústavu botaniky a zoologie, vzniknuvšího spojením dvou kateder, Milan Chytrý. Ten ve zmíněném jubilejním článku v závěru svého profesori děkuje. Já z tohoto místa *in memoriam* děkuji svému příteli a kolegovi za dlouholeté přátelství, které později pokračovalo i v přátelství mezi oběma našimi manželskými páry. Chtěl bych se omluvit, že ve vzpomínce píši o sobě, ale je to v důsledku toho, že naše osudy byly, ač s přestávkami, propojeny.

1 Jiří Vicherek na oslavě svých pětasedmdesátých narozenin, prosinec 2004. Foto E. Šmardová
2 Bahenka šášinovitá (*Heleocholea schoenoides*). Slanisko u Nesytu. Foto M. Chytrý